

Účast dítěte na rozhodování o záležitostech souvisejících s jeho hospitalizací na psychiatrii

Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv 2021

Činnost zástupkyně veřejného ochránce práv

Veřejný ochránce práv plní od roku 2018 roli **monitorovacího orgánu pro práva lidí s postižením**, kdy jeho úkolem je sledovat, do jaké míry stát naplňuje práva zakotvená v Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením. Pro zlepšení situace lidí s postižením pak může vydávat **doporučení**.¹ Zároveň veřejný ochránce práv od roku 2006 plní úkoly **národního preventivního mechanismu** podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.² Současný veřejný ochránce práv JUDr. Stanislav Křeček obě tyto části své působnosti (monitorování práv lidí se zdravotním postižením a naplňování úkolů národního preventivního mechanismu) přenesl na svou zástupkyni, tedy na mě.³

Proto systematicky navštěvuji místa (zařízení), kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě, a to jak z moci úřední, tak v důsledku závislosti na poskytované péči. Takovým místem jsou i zařízení poskytující psychiatrickou péči dětem. Smyslem preventivních systematických návštěv je ochrana před špatným zacházením.⁴ Po každé sérii návštěv pak ochránce vydává souhrnnou zprávu, která slouží jako vodítko i nenavštíveným zařízením.

Návštěvy zařízení poskytující péči v oblasti dětské a dorostové psychiatrie ukázaly, že jako nejvíce nesourodé a zároveň problematické je téma participace nezletilého pacienta na rozhodování o poskytování zdravotní služby. Před vydáním souhrnné zprávy jsem proto ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví uspořádala setkání k tomuto tématu s odborníky a představiteli nemocnic. Po odborné diskusi a důkladném vyhodnocení našich mezinárodních lidskoprávních závazků jsem se rozhodla vydat níže uvedené doporučení, na jehož finalizaci se podílelo také Ministerstvo zdravotnictví.

Zajištěním účasti dítěte na rozhodování o záležitostech souvisejících s jeho hospitalizací na psychiatrii a dalším tématům z oblasti dětských psychiatrických nemocnic se budu dále zabývat v souhrnné zprávě, která bude rovněž vydána v roce 2021.

1 Podle ustanovení § 21c odst. 1 písm. c) zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

2 Na základě § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.

3 Podle § 2 odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv. Více na www.ochrance.cz, v sekci Veřejný ochránce práv, Rozdělení působnosti.

4 Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). V psychiatrických zařízeních špatné zacházení představují například špatné podmínky, pokud je překročena nevyhnutelná míra strádání a ponížení spojená se zbavením svobody, některé nedobrovolně podstoupené léčebné postupy, použití fyzické síly, která nebyla nezbytně nutná, neprofesionální jednání, či dokonce násilí ze strany pečujících, nezajištění bezpečí, ale i např. nerespektování soukromí nebo práva na spoluúčast při rozhodování o svém vlastním životě.

Použité zkratky

Listina – Usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky.

Občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Poskytovatel – poskytovatel zdravotních služeb.

Úmluva o právech dítěte – Úmluva o právech dítěte, sjednaná dne 20. listopadu 1989 v New Yorku, vyhlášená pod č. 104/1991 Sb.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením – Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, vyhlášená pod č. 10/2010 Sb. m. s.

Zákon o zdravotních službách – zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o zvláštních řízeních soudních – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv⁵

Základním právem dítěte, které je schopno formulovat své vlastní názory, je právo svobodně se vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, s tím, že jeho názorům musí být věnována náležitá pozornost odpovídající věku a zralosti dítěte. Při poskytování zdravotních služeb se toto právo dítěte projevuje tím, že je nezletilému pacientovi zajištěno přiměřené informování, možnost vyjádřit svůj názor a náležité zohlednění tohoto názoru. V případě dosažení svéprávnosti pro daný úkon činí rozhodnutí přímo nezletilý. Pro posílení práv dítěte v praxi a také pro zvýšení povědomí a jistoty zdravotnických pracovníků a poskytovatelů zdravotních služeb vydávám následující doporučení.

Uplatňováním zde doporučených zásad a postupů poskytovatel realizuje uvedená ustanovení právních předpisů a dostojí své povinnosti vytvořit podmínky a přijmout opatření k zajištění uplatňování práv a povinností pacientů.

1. Souhlas s hospitalizací

- (1) Poskytovatel zdravotních služeb způsobem provádění příjmu dítěte do nemocnice usiluje o získání jeho důvěry a souhlasu.

Čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; čl. 7 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

- (2) Poskytovatel individuálně posuzuje, zda je dítě způsobilé poskytnout (ne)souhlas s hospitalizací (tzn., zda je úkon přiměřený jeho rozumové a volní vyspělosti; zda má dítě schopnost činit rozhodnutí, tedy vyjádřit volbu, porozumět, rozvažovat a zhodnotit důsledky rozhodnutí).

Pokud se jeví, že dítě způsobilé je, poskytovatel vychází z právního jednání dítěte, a nemůže jej tedy nahradit jednáním např. rodiče. Tím není dotčena možnost hospitalizace bez souhlasu, na základě podmínek stanovených zákonem.

Způsobilost dítěte rozhodnout nevylučuje, aby poskytovatel zjistil a zaznamenal také postoj zákonných zástupců nebo jiných zástupců nebo osob odpovědných za výchovu dítěte. V ideálním případě získá souhlas pro navrženou hospitalizaci jak od nich, tak i od dítěte.

Ustanovení § 31 občanského zákoníku; § 35 odst. 1, § 38 odst. 1 a 2 zákona o zdravotních službách.

- (3) Pokud dítě není způsobilé k poskytnutí (ne)souhlasu, poskytovatel zajistí, aby – nakolik je to možné – bylo vhodným způsobem do poskytování souhlasu

⁵ Doporučení bylo zrealizováno v souvislosti s projektem Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv (směrem k ustavení Národní lidskoprávní instituce v ČR), číslo projektu LP-PDP3-001. Projekt je součástí Programu lidská práva financovaného z Norských fondů 2014–2021 prostřednictvím Ministerstva financí ČR.

s hospitalizací zapojeno; mj. při tom také realizuje svou povinnost zohlednit názor dítěte.

Předně tedy poskytovatel zajistí, že dítěti je poskytnuta informace o zdravotním stavu a potřebnosti hospitalizace, přiměřeně rozumové a volní vyspělosti dítěte.

Běžným způsobem zapojení dítěte do rozhodování je, že připojí svůj podpis na formulář souhlasu. Případně se zaznamenají podrobnosti stanoviska dítěte. Podoba formuláře souhlasu s hospitalizací nezletilých by pro tuto situaci měla být uzpůsobena.

Čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; § 31 odst. 5, § 35 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

- (4) I pokud v daném případě dítě není způsobilé k poskytnutí (ne)souhlasu, poskytovatel věnuje patřičnou pozornost jeho názoru. Pokud to odpovídá věku a vyspělosti dítěte, pak na vážný nesouhlas dítěte s hospitalizací poskytovatel reaguje učiněním oznámení soudu příslušnému k detenčnímu řízení (Poskytovatelé často jako vodítko používají hranici 14 let).

Součástí poučení pacienta o právech je také to, že se může sám obrátit na soud, pokud by chtěl „překonat“ souhlas rodičů.⁶ V rámci vytváření podmínek a opatření k zajištění uplatňování práv pacienta poskytovatel zprostředkuje kontakt dítěte se soudem (pokud oznámení soudu neučinil sám poskytovatel).

Čl. 8 odst. 6 Listiny; § 76 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních; § 35 odst. 1, § 40 odst. 1 písm. b) a 45 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

2. Souhlas s poskytováním péče

- (5) Souhlas s hospitalizací sám o sobě nepředstavuje souhlas s diagnostickými a léčebnými postupy a dalšími zákroky. Poskytovatel proto zajišťuje, že dítě je i nadále vhodným způsobem informováno. Pokud se jeví, že dítě je způsobilé poskytnout souhlas s navrženými zdravotními službami, vychází se z právního jednání dítěte. Tím není dotčena možnost poskytnutí péče bez souhlasu, na základě podmínek stanovených zákonem.

Ustanovení § 31 odst. 5, § 35 odst. 1 a § 38 odst. 4 a 5 zákona o zdravotních službách.

- (6) I pokud v daném případě dítě není způsobilé k poskytnutí (ne)souhlasu, poskytovatel zajistí, aby byla věnována patřičná pozornost jeho názoru. Součástí poučení o právech je u dítěte staršího 14 let také to, že se může obrátit na soud, pokud by chtělo „překonat“ souhlas rodičů.⁷ V rámci vytváření podmínek a opatření k zajištění

⁶ S ohledem na zpravidla přítomné prvky zbavení svobody doporučuji upřednostnit soud příslušný k detenčnímu řízení (před soudem opatrovnickým; tedy podle § 66 zákona o zvláštních řízeních soudních soud, v jehož obvodu je nemocnice), neboť jedná v rámci krátkých zákonných lhůt. Nicméně soud vždy rozhoduje o své příslušnosti podle okolností případu.

⁷ Pro řízení je příslušný obecný soud toho, do jehož integrity má být zasaženo, tedy podle místa bydliště dítěte (srov. § 65 ve spojení s § 4 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních).

uplatňování práv pacienta poskytovatel zprostředkuje kontakt dítěte se soudem, pokud k tomu dítěti není snadno dostupná jiná pomoc.

Ustanovení § 100 odst. 1 občanského zákoníku; § 45 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

- (7) V případě dítěte nezpůsobilého k poskytnutí (ne)souhlasu s péčí je pro poskytovatele rozhodný souhlas zákonného zástupce.

O projevech vážného nesouhlasu dítěte se pořizuje záznam do zdravotnické dokumentace. Před zahájením léčby bez souhlasu dítěte, které je schopno si o navržené léčbě učinit úsudek, se provede opakovaný pokus souhlas dítěte získat.

Poskytovatel realizuje návrh léčby vážné duševní poruchy, který schválil zákonný zástupce a kterému takové dítě vážně odporuje, jen pokud by odklad zahájení léčby na dobu po vyřešení konfliktu s názorem rodiče pravděpodobně způsobil poškození zdraví pacienta.

Ustanovení § 100 odst. 1 občanského zákoníku.

3. Společné

- (8) Poskytovatel vypracuje návody a pomůcky pro příslušné zdravotnické pracovníky a poučí je o náležitostech souhlasu s hospitalizací a souhlasu s poskytovanou péčí.

Pro zohlednění specifik dětí poskytovatel vypracuje speciální pomůcky pro jejich informování o souvisejících právech.

Ustanovení § 45 odst. 1 zákona o zdravotních službách; čl. 7 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

- (9) Dítě má právo podat stížnost podle zákona o zdravotních službách; jeho relevantní ustanovení musí být vykládána v souladu se základní zásadou svobodného vyjádření názoru dítěte ve všech záležitostech, které se jej dotýkají.

Čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; čl. 7 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením; § 93 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

Brno 20. července 2021

Mgr. Monika Šimůnková v. r.
zástupkyně veřejného ochránce práv
(doporučení je opatřeno elektronickým podpisem)